

گازپروم و رویای تسخیر بازارهای جهانی انرژی

شعیب بهمن¹

شرکت روسی گازپروم که یکی از بزرگترین غولهای جهان انرژی شناخته می‌شود، نه تنها بر اکثر منابع گاز روسیه مسلط می‌باشد، بلکه تلاش‌های گسترده‌ای را نیز به منظور تسخیر بازارهای جهانی انرژی انجام داده است. همین امر موجب شده که این شرکت در معادلات راهبردی انرژی از جایگاه برجسته‌ای برخوردار شود. گازپروم در حالی رویای تسخیر بازارهای جهانی انرژی را در سر می‌پرورانند که عملاً از پشتیبانی دولت روسیه برخوردار است. در این بین مقاله حاضر قصد دارد ضمن بررسی جایگاه گازپروم در معادلات جهانی انرژی، نگاهی به تلاش‌های این شرکت جهت گسترش بازارهای جهانی خود نیز داشته باشد.

واژگان کلیدی: شرکت گازپروم، انرژی، گاز طبیعی، بازار جهانی، کشورهای مستقل مشترک‌المنافع و اتحادیه اروپا.

¹ . پژوهشگر ارشد موسسه مطالعات ایران و اوراسیا (ایراس)

مقدمه

طی سال‌های گذشته هر جا از انرژی صحبت شده، نام شرکت «گازپروم» نیز به میان آمده است. بی‌شک این شرکت با توجه به امکانات و توانایی‌های خود، یکی از بزرگترین غول‌های انرژی جهان به حساب می‌آید و نه تنها بزرگترین شرکت روسیه در حوزه انرژی به شمار می‌رود، بلکه بزرگترین صادرکننده گاز طبیعی در جهان نیز محسوب می‌شود. این شرکت علاوه بر داشتن ذخایر گازی، بزرگترین شبکه خط لوله انتقال گاز در جهان را در اختیار دارد و به منظور پیشبرد اهداف خود، در صنعت بانکداری، بیمه، رسانه، ساخت و ساز و کشاورزی نیز فعال است.

افزون بر این شرکت گازپروم دارای مناسبات و همکاری‌های گسترده‌ای با اکثر کشورهای جهان است. این شرکت در اکثر بازارهای مهم جهان به خصوص در حوزه گاز طبیعی حضور دارد و سالانه سود سرشاری را از فروش انرژی نصیب روسیه می‌کند. از این رو با توجه به اینکه شرکت گازپروم یکی از بزرگترین شرکت‌ها در زمینه انرژی در سراسر جهان است، لذا بررسی فعالیت‌های این شرکت عظیم حائز اهمیت می‌باشد.

شرکت گازپروم؛ غول انرژی جهان

روسیه با در اختیار داشتن افزون بر 60 میلیارد بشکه نفت و 1/700 تریلیون فوت مکعب گاز، بزرگترین منابع گاز جهان را در اختیار دارد و با تولید سالانه 24 تریلیون فوت مکعب گاز، بزرگترین صادرکننده گاز نیز به شمار می‌آید. این منبع انرژی با توجه به افزایش قیمت حامل‌های انرژی در چند سال اخیر به اهرمی قدرتمند برای توسعه نفوذ سیاسی و اقتصادی روسیه و نیز ابزاری موثر برای رشد اقتصادی این کشور تبدیل شده است. اقتصاد این کشور تا حد زیادی به صادرات انرژی وابسته است و بیش از 60 درصد از درآمدهای ارزی خود را از صادرات انرژی کسب می‌کند. همچنین 30 درصد از سرمایه‌گذاری‌های خارجی روسیه در این بخش جذب می‌شود. در این بین شرکت گازپروم به واسطه داشتن ذخایر گازی و در اختیار داشتن بزرگترین شبکه انتقال گاز در جهان از جایگاه ویژه‌ای هم در بین شرکت‌های گازی و هم در داخل روسیه برخوردار است.

الف) تاریخچه فعالیت شرکت گازپروم

شرکت گازپروم یکی از بزرگترین شرکت‌های فعال در حوزه انرژی در سراسر جهان است. محورهای اصلی فعالیت‌های اقتصادی این شرکت را اموری همچون اکتشاف، تولید، انتقال، ذخیره‌سازی، پالایش فرآورده‌های نفتی و گازی و فروش موارد هیدروکربنی به همراه تولید و توزیع توان برقی و گرمایشی تشکیل می‌دهد. بر این اساس، شرکت گازپروم هدف خود را تامین حداکثر بهره‌وری و توازن عرضه گاز و عقد قراردادهای درازمدت جهت صادرات مطمئن گاز به نقاط مختلف قرار داده است. شرکت گازپروم در سال 1989 توسط وزارت صنایع گاز اتحاد جماهیر شوروی تاسیس شد. در سال 1993، این شرکت به عنوان «شرکت سهامی گازپروم روسیه» تغییر نام داد و سپس در سال 1998 فعالیت‌های خود را از سر گرفت. (About Gazprom, 2011) با روی کار آمدن ولادیمیر پوتین، بهای زیادی به شرکت گازپروم داده شد و پس از تغییراتی که در سطح مدیران این شرکت به وجود آمد، این شرکت به بزرگترین شرکت روسی در زمینه انرژی مبدل شد.

از سال 2004 ولادیمیر پوتین تلاش‌هایی را برای ایجاد یک شرکت انرژی دولتی بسیار بزرگ صورت داد. در این بین شرکت گازپروم اولین شرکتی بود که مورد توجه وی قرار گرفت. تلاش پوتین برای معرفی مجدد این شرکت، حاکی از اهمیت افرادی بود که اکثر آنها جز دیوان سالاران نفت و گاز در دوره اتحاد جماهیر شوروی بودند. بر این اساس، پوتین بلافاصله رمویاخوف را از ریاست شرکت گازپروم برکنار کرد و یکی از نزدیکان خود را در بالاترین پست این شرکت منصوب کرد. همچنین دولت روسیه با افزایش 7/5 میلیارد دلاری سرمایه در این شرکت، سهام خود را به 51 درصد رساند. در سپتامبر 2004 هیات مدیره شرکت گازپروم از ادغام دارایی‌های خود با شرکت «روس نفت» خبر داد. بدین ترتیب، دولت روسیه به بزرگترین سهامدار شرکت گازپروم مبدل شد. این موضوع باعث شد که این شرکت در صنعت نفت روسیه نیز سهم عمده‌ای به دست آورد؛ به نحوی که دولت در سال 2005 به شرکت گازپروم اجازه داد که در بزرگترین معامله تاریخ انرژی روسیه، شرکت «سیب نفت» را که پنجمین شرکت بزرگ نفتی این کشور بود، خریداری کند. (رمضان‌زاده و حسینی، 1389: 49) از آن زمان به بعد، شرکت گازپروم از یک سو به محافظت از منابع دولت روسیه در پروژه‌های مشترک با سرمایه‌گذاران خارجی پرداخته و از سوی دیگر نقش دولت روسیه را در تولید نفت و گاز ارتقاء داده است.

ب) نگاه دوگانه به شرکت گازپروم

نگاه روس‌ها به شرکت گازپروم کاملاً مثبت است زیرا این شرکت به عنوان منجی روسیه و مردم آن محسوب می‌شود. این شرکت خانه‌های سراسر روسیه را در دوران سرد بحران، گرم می‌کند و برای کارکنان آن ضامن ثبات و درآمدی شایسته است. آن دسته از کارکنانی که ده سال سابقه کار در شرکت گازپروم را دارند از سوی این شرکت وام‌های بدون بهره برای خرید مسکن دریافت می‌کنند. علاوه بر این، همه کارکنان از مزایایی چون کودکان‌های تحت نظارت و مسئولیت این شرکت بهره‌مند هستند.

همچنین در دورانی که روسیه دگرگونی‌های سرمایه‌داری و نوسازی اقتصادی را تجربه می‌کند، شرکت گازپروم از یک سو به مردم روسیه هویت می‌بخشد و از سوی دیگر همچون غولی مهیب و بحران‌آفرین در برابر غرب ایستاده است. عظمت این شرکت کافی است تا ناظران و کارشناسان را در سراسر جهان به شگفتی و بیم بیاندازد؛ زیرا این شرکت در حال حاضر یک پنجم ذخایر گاز و بیش از ۱۷ درصد تولید گاز جهان را در دست دارد و زمامداران کرملین نام شرکت گازپروم را با عباراتی چون قدرت، وابستگی و واهمه پیوند داده‌اند. از این رو، هر اقدام شرکت گازپروم برای رهبری روسیه حائز اهمیت است. به خصوص که از مجرای این شرکت درآمدهای هنگفتی به روسیه سرازیر می‌شود. همین امر باعث شده که هیات رئیسه شرکت، تمامی اقدامات خود را با رهبران کاخ کرملین در مسکو هماهنگ کنند.

به هر روی به‌رغم نگاه مثبتی که در داخل روسیه نسبت به شرکت گازپروم وجود دارد، اکثر تحلیلگران و کارشناسان خارجی به این غول انرژی همچون ابزاری سیاسی در دست دولت روسیه می‌نگرند. به عقیده غربی‌ها، موقعیت منحصر به فرد این شرکت در داخل روسیه و تسلط آن بر بازارهای انرژی باعث شده که مقامات کرملین در بسیاری موارد از این شرکت به عنوان ابزاری در سیاست خارجی خود استفاده کنند. به عنوان مثال روس‌ها تاکنون چند بار با استفاده از شرکت گازپروم دست به «بازی روسی» در برابر اتحادیه اروپا زده‌اند. مطابق با «بازی روسی»، مالک منبع انرژی در سخت‌ترین شرایط، عرضه این منبع را به مصرف‌کنندگان متوقف می‌کند و تقاضای قیمت بالاتر می‌نماید. در چنین موقعیتی، اغلب کشورها مجبور به پذیرش قیمت پیشنهادی می‌شوند و در صورتی که آن کشور قیمت جدید را نپذیرد از فهرست شرکای تجاری مالک منبع انرژی خارج می‌شود. طی سال‌های گذشته،

کشورهای اوکراین و بلاروس مهم‌ترین قربانیان «بازی روسی» بوده‌اند که از سوی کرملین طراحی و به وسیله شرکت گازپروم اجرا شده است. (بهمن، 1388: ص 101)

علاوه بر این، دولت روسیه کوشیده است تا تسهیلات مالیاتی درخور توجهی برای این شرکت قائل شود. به عنوان نمونه در سال 2006، پس از آنکه دولت روسیه مشکلاتی را برای شرکت شل در پروژه «ساخالین 2»¹ به وجود آورد، شرکت گازپروم نیمی از سهام این شرکت و سایر شرکای خارجی را خریداری نمود. همچنین در ژوئن 2007، «شرکت نفتی روسی - بریتانیایی تی.ان.گی - بی.پی»² ناچار به فروش ارزان قیمت حوزه نفتی خود در سیبری به شرکت گازپروم شد. علت این امر، عدم اجازه این شرکت مبنی بر فروش محصولات این شرکت از طریق خطوط انتقال خود بود. (Woehrel, 2009: 3)

مجموع موارد فوق، باعث شده که یک نگاه دوگانه نسبت به شرکت گازپروم در داخل و خارج روسیه به وجود آید. بر این اساس در شرایطی که مردم روسیه به این شرکت همچون منبع درآمد و سودهای کلان می‌نگرند در نگاه خارجی‌ها به ویژه غربی‌ها، گازپروم به عنوان یک ابزار سیاسی در دست سیاستمداران روسیه شناخته می‌شود که از آن برای اعمال فشار به سایر کشورها استفاده می‌گردد.

معادلات داخلی شرکت گازپروم

در حال حاضر شرکت گازپروم حدود یک پنجم از حجم تولید گاز دنیا را تولید می‌کند و با توجه به رشد روزافزون مصرف انرژی در بازارهای جهانی، امیدوار است از یک سو همچنان بر منابع انرژی روسیه مسلط بماند و از سوی دیگر سیطره خود را بر بازارها حفظ کند.

الف) شرکت گازپروم در روسیه

موقعیت صنعت گاز در ساختار اقتصادی روسیه به قدری مهم است که می‌توان آن را مبنای اقتصاد این کشور محسوب نمود. در واقع، گاز به عنوان یکی از مواد اساسی انرژی‌زا،

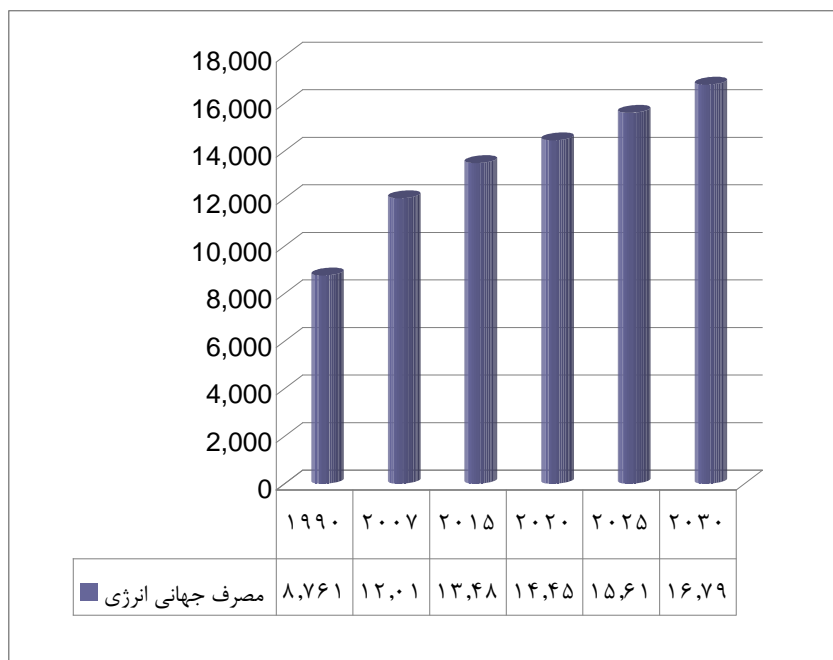
¹. Sakhalin II

². The Russian-British TNK-BP Oil Firm

نقش مهمی در تامین مالی روسیه ایفا می‌کند. این در حالی است که هم‌اکنون حدود 70 درصد از منابع کشف شده گاز روسیه تحت نظارت انحصاری شرکت عظیم گازپروم است. علاوه بر این، شبکه خطوط لوله انتقال انرژی این شرکت که نقطه مبدأ آن در مناطق تومن، اورنبورگ، آستاراخان و جمهوری کومی است، اساس سیستم واحد گازرسانی روسیه را تشکیل می‌دهد. این تار عنکبوت گازی از خطوط لوله اصلی و انشعابات مختلفی تشکیل شده که حدود 80 درصد از سرزمین روسیه را تحت پوشش سیستم گاز رسانی قرار داده است. نقش این شرکت در رهبری انرژی روسیه از آن جهت حائز اهمیت است که با توجه به جایگاه خود با مسائل جهانی انرژی پیوند می‌خورد. مسئله انرژی و نیاز روزافزون کشورهای جهان، موضوعی جدی و مهمی تلقی می‌گردد که می‌تواند تا حد زیادی مناسبات اقتصادی و سیاسی را تحت تاثیر قرار دهد. نمودار زیر رشد روزافزون مصرف انرژی جهانی را نشان می‌دهد.

مصرف انرژی جهانی (میلیون تن)¹

¹. آمار مربوط سال‌های 2015، 2020، 2025 و 2030 بر اساس پیش‌بینی تهیه شده است.

Source: World Energy Outlook 2009

بر این اساس، مصرف جهانی انرژی در شرایطی افزایش می‌یابد که شرکت گازپروم همچنان یکه‌تاز میدان‌های انرژی روسیه است. در حال حاضر این شرکت به طور انحصاری، خطوط انتقال گاز روسیه را تحت کنترل دارد و از طرفی، حدود 90 درصد از نفت تولیدی و بیش از یک چهارم منابع گاز طبیعی را در اختیار دارد. (Woehrel, 2009: 2) شرکت گازپروم بزرگترین سهام‌دار پروژه «ساخالین 2» است که نخستین تاسیسات گاز مایع روسیه، بخشی از همین پروژه می‌باشد. کل بازده و تولید این تاسیسات در ژاپن، کره جنوبی و آمریکای شمالی عرضه می‌شود. شرکت گازپروم روسیه از سال 2006 وارد سرمایه‌گذاری مشترک گازی پروژه «ساخالین 2» گردید و سهام شرکت «رویال داچ شل» را به 27/5 درصد و همچنین سهام شرکت‌های «میتسوی» و «میتسوبیشی» را به ترتیب به 12/5 و 10 درصد کاهش داد. شایان ذکر است که از زمان آغاز تولید از پروژه ساخالین روسیه در سال 1999 تا سال 2009 در مجموع 200 محموله نفتی از این پروژه صادر شده است. شرکت «ساخالین انرژی» که سرمایه‌گذاری مشترک شرکت گازپروم روسیه و شرکت

هلندی - انگلیسی «شل» است در سال 2009 اعلام کرد که این ترمینال نفتی 100 هزار تن نفت خام تولید شده از تاسیسات فراساحلی واقع در دریای «اخشک» روسیه را به پالایشگاهی در کره جنوبی صادر خواهد کرد. (شانا، ۱۳۸۸/۴/۳۱)

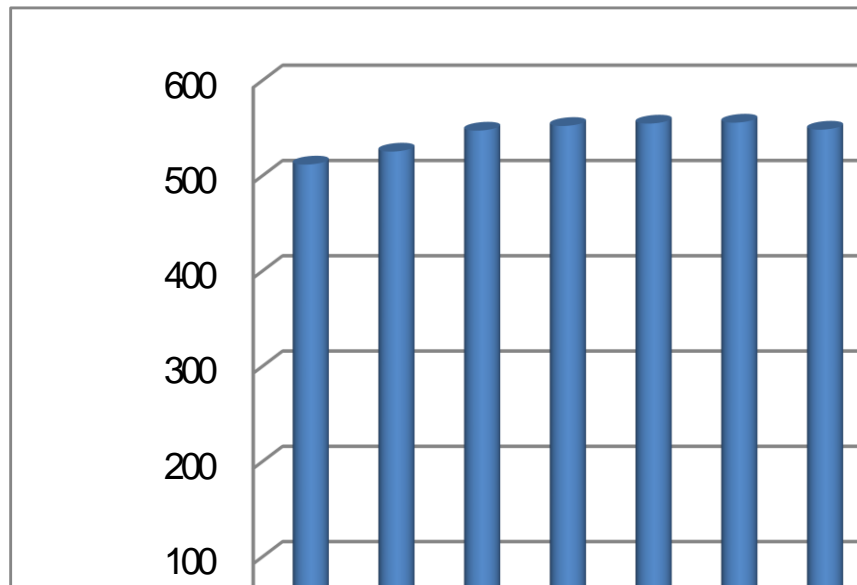
ذخایر پروژه «ساخالین 2» که تمام سهام آن در اختیار شرکت گازپروم است، 150 میلیون تن (یک میلیارد و یک صد میلیون بشکه) نفت و 500 میلیارد متر مکعب گاز طبیعی برآورد می‌شود. این پروژه شامل یک میدان نفتی و گاز همراه یک میدان گازی و میعانات گازی، یک خط لوله، یک واحد تولید ال. ان. جی و یک پایانه صدور ال. ان. جی است. (شانا، ۱۳۸۸/۷/۲۶)

شرکت گازپروم علاوه بر انرژی در سایر حوزه‌های اقتصادی نظیر بانکداری، رسانه‌های تصویری و شنیداری، شرکت‌های صنعتی و کشاورزی نیز حضور دارد و از طریق خرید سهام این شرکت‌ها پا را فراتر از حوزه نفت و گاز گذاشته است. موفقیت این شرکت تا آنجا پیش رفته که اعلام کرده است، قصد دارد وارد حوزه انرژی اتمی نیز شود. بر این اساس، کرملین و مدیران گازپروم معتقد هستند که این شرکت باید در احداث 40 واحد نیروگاه اتمی به قیمت 60 میلیارد دلار مشارکت داشته باشد. در این راستا «گازپروم بانک» بخش اعظم سهام «اتم استروی اکسپورت» را خریداری نمود که به احداث نیروگاه‌های اتمی در خارج از کشور مشغول است. (6: Woehrel, 2009) بدین ترتیب، شرکت گازپروم با به دست آوردن نیروگاه‌های اتمی به آرزوی دیرینه خود که تبدیل شدن به یک شرکت جهانی انرژی است، خواهد رسید. البته این امر با مشکلاتی نیز مواجه است. نخست آنکه مطابق قوانین روسیه، نیروگاه‌های اتمی باید متعلق به بخش دولتی باشند. علاوه بر این به اعتقاد بسیاری از کارشناسان راه صحیح‌تر برای این شرکت آن است که پول خود را صرف سرمایه‌گذاری و استخراج گاز مصرف کند.

ب) بازار داخلی گازپروم

شرکت گازپروم در سال 2001 حدود 512 میلیارد متر مکعب گاز تولید کرد که این میزان در سال 2010 به 508/6 میلیارد متر مکعب رسید. بیشترین میزان تولید گاز توسط شرکت گازپروم به سال 2006 با 556 میلیارد متر مکعب باز می‌گردد. نمودار زیر میزان گاز تولیدی توسط گازپروم در سال‌های 2001-2010 را نشان می‌دهد.

میزان گاز تولیدی توسط گازپروم در سال‌های 2001-2010 (میلیارد متر مکعب)

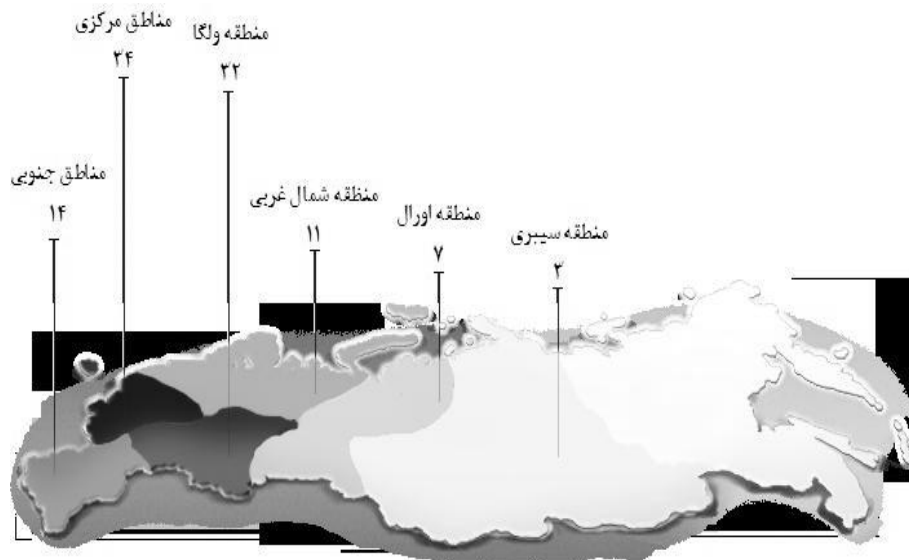

(Source: ANNUAL REPORT, 2007: p.10; ANNUAL REPORT 2010: p.9)

از طرفی، شرکت گازپروم بیش از 50 درصد از گاز تولیدی خود را در بازارهای داخلی روسیه به فروش می‌رساند. در سال 2008 فروش گاز توسط این شرکت در داخل روسیه نسبت به سال 2007 از افزایش 18/7 درصدی برخوردار بود. فروش گاز شرکت گازپروم در سال‌های 2008، 2009 و 2010 به ترتیب 287، 262/6 و 262/1 میلیارد متر مکعب بوده است. (Annual Report, 2010: p.9)

14 درصد از گاز تولیدی توسط شرکت گازپروم در مناطق جنوبی، 34 درصد در مناطق مرکزی، 32 درصد در منطقه ولگا، 11 درصد در منطقه شمال غربی، 7 درصد در منطقه اورال و 3 درصد در منطقه سیبری مورد استفاده قرار می‌گیرد. در سال 2009 نیز فروش شرکت گازپروم در داخل روسیه به میزان سال 2008 بوده است.

بازار داخلی شرکت گازپروم (بر حسب درصد)

(Source: ANNUAL REPORT, 2009: p.38)

در مجموع اولویت‌های مهم راهبرد انرژی روسیه تا سال 2020 در بازارهای داخلی شامل موارد زیر می‌شود:

1. بهبود بهره‌وری انرژی؛
2. کاهش هزینه‌های تولید و عرضه انرژی؛
3. کاهش تاثیر آلاینده‌گی بر محیط زیست؛
4. تحقق مفهوم توسعه پایدار؛
5. توسعه توان و فناوری در بخش نیروی کار و بهبود تاثیربخشی و رقابت اقتصادی. (Stepanov, 2007: 8)

این اولویت‌ها از آن جهت اهمیت دارند که شرکت گازپروم به عنوان بزرگترین شرکت انرژی روسیه، نقش مهمی در محقق شدن آنها ایفا می‌کند. در واقع وظیفه اصلی تحقق این راهبردها بر عهده این شرکت است.

بازارهای جهانی شرکت گازپروم

در سال 2008 شرکت گازپروم مجموعاً 567/9 بیلیون متر مکعب گاز به فروش رساند که 287 بیلیون متر مکعب آن در بازار داخل روسیه عرضه شده است. 96/5 بیلیون متر مکعب در کشورهای مستقل مشترک‌المنافع و بالتیک و 184/4 میلیارد متر مکعب در بازار اروپا به فروش رسیده است. همچنین این شرکت در بازار آمریکا و آسیا - اقیانوس آرام سعی کرده «گاز مایع»¹ عرضه نماید. بین سال‌های 2005 الی 2008، کل فروش گاز مایع در بازارهای فوق به 1/2 میلیون تن معادل 1/7 میلیارد متر مکعب رسید. (شانا، ۱۳۸۹/۱۲/۲۲)

در سال 2009 میزان مصرف گاز داخلی روسیه کاهش یافت و به 262/6 میلیارد متر مکعب رسید. همچنین صادرات به اروپا و کشورهای مستقل مشترک‌المنافع و بالتیک نیز با کاهش مواجه بود که به ترتیب به 152/8 و 67/7 میلیارد متر مکعب رسید. (همان) در این سال شرکت گازپروم موفق به صادرات 1/93 میلیارد متر مکعب گاز به حوزه آمریکا و آسیا شد. (همان)

به طور کلی شرکت گازپروم اقداماتی در راستای توسعه بازار گاز روسیه بر طبق اصول بازار انجام داده است. به نحوی که در حال حاضر این شرکت حدود یک سوم کل صادرات گاز به غرب اروپا را در انحصار خود دارد. مهم‌ترین خریداران گاز روسیه را کشورهای نظیر آلمان، ترکیه، ایتالیا و فرانسه تشکیل می‌دهند.

الف) بازار کشورهای مستقل مشترک‌المنافع و بالتیک

شرکت گازپروم در روابط خود با کشورهای مستقل مشترک‌المنافع و بالتیک سعی کرده است، سیاست عاقلانه‌ای به منظور عقد قرارداد و ساز و کار تعیین قیمت در پیش گیرد که از تفاوت چندانی با کشورهای اروپایی برخوردار نباشد. در سال 2008 فروش گاز در کشورهای مستقل مشترک‌المنافع و بالتیک نسبت به سال 2007 از افزایش 86/9 میلیارد

¹ Liquefied Natural Gas (LNG)

دلاری معادل 32/2 درصد برخوردار بود. البته در سال‌های 2009 و 2010 میزان گاز صادراتی روسیه به این کشورها کاهش یافت. به نحوی که از 96/5 میلیارد متر مکعب در سال 2008 به 67/7 و 70/2 میلیارد متر مکعب در سال‌های 2009 و 2010 رسید. مهم‌ترین مشتریان شرکت گازپروم در این حوزه را کشورهای نظیر اوکراین، بلاروس، قزاقستان، لیتوانی، مولداوی، ارمنستان، گرجستان، لتوانی و استونی تشکیل می‌دهند. اوکراین مهم‌ترین خریدار گاز شرکت گازپروم محسوب می‌شود. این کشور در سال 2007، حدود 59/2 میلیارد متر مکعب گاز از این شرکت خرید که در سال 2008 به 56/2 میلیارد متر مکعب کاهش یافت. همچنین میزان خرید گاز اوکراین از روسیه در سال‌های 2009 و 2010 نیز به ترتیب 37/8 و 36/5 میلیارد متر مکعب بود که حکایت از کاهش چشمگیر دارد. پس از اوکراین، کشور بلاروس مهم‌ترین مشتری شرکت گازپروم در حوزه کشورهای مستقل مشترک‌المنافع و بالتیک محسوب می‌شود. این کشور در سال 2007 حدود 20/6 میلیارد متر مکعب و در سال 2008 حدود 21/1 میلیارد متر مکعب گاز از این شرکت خریداری نموده است. اگر چه میزان گاز خریداری شده توسط بلاروس در سال 2009 با کاهش مواجه بود و به 17/6 میلیارد متر مکعب کاهش یافت، اما در سال 2010 یک‌بار دیگر با افزایش مواجه شد و به 21/6 میلیارد متر مکعب رسید.

جدول زیر میزان معاملات گازی شرکت گازپروم با کشورهای مستقل مشترک‌المنافع و بالتیک را نشان می‌دهد. (برحسب میلیارد متر مکعب)

کشور	2005	2006	2007	2008	2009	2010
اوکراین	37/6	59/0	59/2	56/2	37/8	36/5
بلاروس	19/8	20/5	20/6	21/1	17/6	21/6
قزاقستان	4/0	6/5	10	9/6	3/1	3/4
لیتوانی	2/8	2/8	3/4	2/8	2/5	2/8
مولداوی	2/8	2/5	2/7	2/7	3/0	3/2
ارمنستان	1/7	1/7	1/9	2/1	1/7	1/4
جمهوری	3/8	4/0	---	---	---	---

گازپروم و رویای تسخیر بازارهای جهانی انرژی / 13

						آذربایجان
0/2	0/1	0/7	1/2	1/9	1/4	گرجستان
0/7	1/1	0/7	1/0	1/4	1/4	لتونی
0/4	0/8	0/6	0/9	0/7	1/3	استونی
70/2	67/7	96/5	96/0	101/0	76/6	مجموع

Source: ANNUAL REPORT, 2009: p.55

در سال 2008 شرکت گازپروم با قراردادهایی که منعقد نمود، موفق شد انحصار 66/2 میلیارد متر مکعب از گاز آسیای مرکزی را به دست آورد. از این میزان 42/3 میلیارد متر مکعب را از ترکمنستان، 14/2 میلیارد متر مکعب را از ازبکستان و 9/7 میلیارد متر مکعب را از قزاقستان خریداری نموده است. در سال 2009 میزان خرید گاز کشورهای آسیای مرکزی توسط این شرکت با کاهش مواجه بود و به 37/3 میلیارد متر مکعب رسید. بر این اساس، شرکت گازپروم به ترتیب از ترکمنستان، ازبکستان و قزاقستان 11/8، 15/4 و 10/1 میلیارد متر مکعب گاز خریداری نمود. از سال 2010 جمهوری آذربایجان نیز به جرگه کشورهای پیوست که شرکت گازپروم از آنها گاز خریداری می‌کند. این شرکت قصد دارد، هر سال 1 میلیارد متر مکعب بر میزان خرید خود از جمهوری آذربایجان بیافزاید. (شانا، 12/22/1389)

جدول زیر میزان خرید گاز کشورهای آسیای مرکزی توسط شرکت گازپروم را نشان می‌دهد. (برحسب میلیارد متر مکعب)

کشور	008	009	010
ترکمنستان	42/	11/	10/
ازبکستان	14/	15/	13/
قزاقستان	9/	10/	12/
آذربایجان			0/

	--	--	ن
37/	37/	66/	مجموع

Source: ANNUAL REPORT, 2009: p.66; ANNUAL REPORT, 2010: p.83-84

شایان ذکر است که گاز آسیای مرکزی بیشتر به اوکراین و کشورهای ماورای قفقاز صادر می‌شود. کاهش چشمگیر خرید گازپروم از کشورهای آسیای مرکزی می‌تواند بیانگر افزایش خریداران گاز کشورهای منطقه و همچنین متنوع‌سازی خطوط انتقال انرژی باشد.

ب) بازار اروپا

روسیه در 40 سال گذشته همواره یکی از مهم‌ترین صادرکنندگان گاز به اروپا بوده است. مطابق با قانون فدرال در مورد صادرات گاز که در سال 2006 تصویب شد، شرکت گازپروم حق انحصاری صدور گاز روسیه را به دست آورد. از آن زمان به بعد این شرکت سعی کرده، قراردادهای طولانی مدت (25 سال) با طرف‌های اروپایی منعقد نماید. اروپا به علت قرابت جغرافیایی با روسیه، ناچار است به مسکو به مثابه یکی از مهم‌ترین منابع تامین انرژی خود نگاه کند. از این رو، شرکت گازپروم در موقعیت ویژه‌ای نسبت به کشورهای اروپایی قرار گرفته و حتی در برخی مواقع در مقام یک موسسه تجاری می‌تواند بسیاری از دولت‌های اروپایی را با چالش مواجه سازد. در سال 2008 این شرکت 65/5 درصد از کل حجم صادرات گاز طبیعی خود را به اروپایی‌ها فروخته است. (شانا، ۱۳۸۹/۱۲/۲۲)

جدول ارائه شده بیانگر میزان گاز فروخته شده توسط شرکت گازپروم به کشورهای اروپایی در سال‌های 2006 الی 2010 است.

میزان گاز فروخته شده به کشورهای اروپایی در

سال‌های 2006 تا 2010 (بر حسب میلیارد متر مکعب)

2010	2009	2008	2007	2006	
35/3	33/5	37/9	34/5	34/4	آلمان
0/3	0/3	0/3	0/4	0/4	سوئیس
10/7	9/7	7/7	15/2	8/7	انگلیس

گازپروم و رویای تسخیر بازارهای جهانی انرژی / 15

13/1	19/1	22/4	22	22/1	ایتالیا
18/0	20/0	23/8	23/4	19/9	ترکیه
9/0	7/0	7/9	7/2	7/4	جمهوری چک
5/6	5/4	5/8	5/4	6/6	اتریش
0/5	0/5	4/9	4/3	3/2	بلژیک
0/2	0/2	0/3	0/3	0/4	بوسنی
2/3	2/2	2/9	2/8	2/7	بلغارستان
1/1	1/1	1/2	1/1	1/1	کرواسی
4/8	4/4	4/8	4/7	4/9	فنلاند
8/9	10/0	10/4	10/1	10/0	فرانسه
2/1	2/1	2/8	3/1	2/7	یونان
6/9	7/6	8/9	7/5	8/8	مجارستان
0/1	0/1	0/1	0/1	0/1	مقدونیه
11/8	9/0	7/9	7/0	7/7	لهستان
4/3	5/1	5/3	5/5	4/7	هلند
2/6	2/5	4/2	4/5	5/5	رومانی
1/2	1/7	2/2	2/1	2/1	صربستان
5/8	5/4	6/2	6/2	7/0	اسلواکی
0/5	0/5	0/6	0/6	0/7	اسلونی
2/1	2/5	0/6	0/5	0/4	سایر کشورها
148/1	148/3	167/6	168/5	161/5	مجموع

Source: ANNUAL REPORT 2008: p.49 ANNUAL REPORT, 2009: p.62:
ANNUAL REPORT, 2010: p.80.

اگر چه میزان فروش مجموع گاز روسیه به کشورهای اروپایی در سال 2010 نسبت به سال 2009 با کاهش مواجه بوده، اما مسکو همچنان بزرگترین صادر کننده گاز طبیعی به اروپا محسوب می شود. پس از روسیه، کشورهای نروژ، الجزایر و قطر به ترتیب 19، 10 و 6 درصد از بازارهای اروپا را به خود اختصاص داده اند. (Annual Report, 2010: p.80)

در حال حاضر حدود 80 درصد گاز صادراتی روسیه به اروپا از خاک اوکراین صورت می‌گیرد. اگر چه این میزان با توجه به احداث دو خط لوله «جریان شمالی»¹ و «جریان جنوبی»² در آینده کاهش خواهد یافت با این حال شبکه انتقال گاز اوکراین، دومین شبکه بزرگ انتقال گاز اروپا و مسیر اصلی عرضه گاز روسیه به مصرف کنندگان اروپایی به شمار می‌رود. بر این اساس، میزان صادرات گاز به اروپا از طریق خاک اوکراین در سال 2008 حدود 116 میلیارد و 900 میلیون متر مکعب بوده که نسبت به سال پیش از آن (2007) 4/3 درصد (4 میلیارد و 800 میلیون متر مکعب) افزایش داشته است. همچنین روسیه در نظر داشت تا صادرات گاز به اوکراین را از 38 میلیارد و 700 میلیون مترمکعب در سال 2010 به 40 میلیارد مترمکعب در سال 2011 افزایش داد. بر این اساس، صادرات گاز روسیه به اروپا از مسیر اوکراین از 8 میلیارد و 400 میلیون مترمکعب در فوریه 2010 به 9 میلیارد و 278 میلیون مترمکعب در فوریه 2011 افزایش یافت. اوکراین در دو ماه نخست سال 2011 صادرات گاز از خاک خود را با 6 درصد افزایش به 19 میلیارد و 327 میلیون مترمکعب رساند. (شانا، 1389/12/22)

اگر چه صادرات گاز روسیه به اروپا و مولداوی در ماه‌های ژانویه تا اکتبر 2009 نسبت به مدت مشابه سال گذشته با 24/8 درصد (24 میلیارد و 600 میلیون مترمکعب) کاهش به 74 میلیارد و 500 میلیون متر مکعب رسید با این حال باید توجه داشت بر پایه یک توافقنامه بلندمدت که در ژانویه 2009 به امضا رسید، 120 میلیارد و 80 میلیون متر مکعب گاز از طریق خاک اوکراین به اروپا و مولداوی انتقال داده می‌شود. (شانا، 1388/8/25) همچنین سالانه حدود 50 میلیارد متر مکعب گاز روسیه از طریق خاک اسلواکی به اروپا صادر می‌شود. (شانا، 1388/8/26) با راه‌اندازی خط لوله گاز جریان شمالی در سال 2012 ظرفیت انتقال این خط لوله سالانه به 55 میلیارد متر مکعب خواهد رسید که یک سوم حجم صادرات گاز روسیه به اروپا را شامل می‌شود. علاوه بر فروش مستقیم گاز به اروپا، شرکت گازپروم هر ساله درآمد دیگری نیز از کشورهای اروپایی کسب می‌کند. در سال 2009 گزارشی در روزنامه «وال استریت ژورنال» منتشر شد که مطابق با آن مشتریان اروپایی رقمی معادل دو میلیارد و 500 میلیون دلار به

¹. Nord Stream

². South Stream

این شرکت بدهکار هستند. (شانا، ۱۳۸۸/۸/۵) این بدهکاری از مصرف کم اروپایی‌ها ناشی می‌شود و در واقع جریمه مصرف کمتر از حد قرارداد به شمار می‌رود؛ زیرا بر اساس قراردادهای امضا شده، مشتریان اروپایی موظف هستند سالانه به میزان تعیین شده در قراردادها از این شرکت گاز خریداری کنند.

در این بین بنا بر برخی برآوردها که توسط وزارت اقتصاد روسیه صورت گرفته، ممکن است شرکت گازپروم روسیه در سال 2011 میلادی به رکورد درآمد 80 میلیارد دلاری (دو تریلیون و 200 میلیارد روبل روسیه) از فروش گاز در اروپا دست یابد. البته این رقم به قیمت پیش‌بینی شده 383 دلار برای هر یک‌هزار مترمکعب از سوی وزارت اقتصاد روسیه بستگی دارد و شرکت گازپروم نیز برنامه صادرات 228 میلیارد مترمکعب گاز خود را اجرا خواهد کرد. (شانا، ۱۳۹۰/۱/۲۳) شایان ذکر است که بهای هر یک‌هزار مترمکعب گاز صادراتی روسیه به اروپا تا پایان سال 2010 میلادی 306 دلار بوده است.

در حال حاضر می‌توان حفظ و احتمالاً گسترش بازار اروپا را مهم‌ترین راهبرد فعلی گازپروم محسوب نمود. این شرکت امیدوار است پس از فاجعه نیروگاه هسته‌ای فوکوشیمای ژاپن به دلیل بروز زلزله و سونامی در این کشور و به دنبال آن بررسی استفاده از منابع جایگزین برای تولید برق به جای استفاده از نیروگاه‌های هسته‌ای از سوی کشورهای بزرگ مصرف‌کننده، فروش گاز خود به اروپا را افزایش دهد. بر این اساس، روسیه به منظور حفظ انحصار صادرات گاز خود به اروپا، دو رویکرد را به صورت همزمان تعقیب می‌کند:

1. تامین امنیت و متنوع‌سازی مسیرهای انتقال انرژی: اگر چه طرح مورد علاقه اروپا خط لوله ناباکو و استفاده از منابع گاز ترکمنستان، ایران و جمهوری آذربایجان است، اما روسیه مدعی است که می‌تواند هدف‌های «سیاست متنوع ساختن منابع تامین انرژی اروپا» را از راه متنوع ساختن خطوط لوله انتقال گاز و همچنین متنوع ساختن مسیرهای انتقال گاز به قاره قدیم تامین کند. بر این اساس گازپروم به منظور ارتقاء امنیت صدور گاز به اروپا و بهینه‌سازی آن تلاش‌های زیادی جهت تنوع‌بخشی به مسیرهای انتقال گاز به اروپا نموده است. دو مسیر «جریان شمالی» و «جریان جنوبی» از جمله پروژه‌هایی محسوب می‌شوند که توسط گازپروم پیشنهاد شده‌اند. این مسیرها می‌توانند صادرات گاز روسیه به اروپا را تنوع بخشند و از آسیب‌های ناشی از قطع احتمالی صدور گاز به وسیله کشورهای که در

مسیر خطوط لوله قرار دارند، تا حد زیادی جلوگیری شود. نقشه زیر سه مسیر ناباکو، جریان شمالی و جریان جنوبی را نشان می دهد.

علاوه بر این، گازپروم سعی کرده است خود را شریکی مطمئن برای اروپایی ها نشان دهد و با تاکید بر مسائلی همچون «ارتقاء امنیت عرضه انرژی» از طریق خطوط نوین، قطع گاز در زمستان های سال های گذشته را به اوکراینی ها نسبت دهد.

2. از بین بردن امکان صادرات گاز از هر منبع دیگر به قاره اروپا: روسیه تلاش می کند، امکان صادرات گاز از هر منبع دیگر به قاره اروپا را از بین ببرد. بر این اساس، سعی می کند گاز صادراتی ترکمنستان را از مسیر شمال به خاک خود انتقال دهد. قیمت های

پیشنهادی گاز پروم برای خرید گاز ترکمنستان از حدود قیمت‌های گاز منطقه و قیمتی که ایران به آن کشور می‌پردازد، بیشتر است. همچنین روسیه در صدد فراهم آوردن زمینه برای حضور چین در منابع گاز ترکمنستان و صدور بخشی از این منابع گازی به شرق آسیا به جای ارسال آن به اروپا است. با همین انگیزه، روسیه تمامی امکانات سیاسی و شگردهای تجاری را به منظور کاهش صادرات گاز ترکمنستان به ایران نیز به کار می‌گیرد. بر این اساس، روس‌ها معتقد هستند که در صورت کاهش و یا قطع صادرات گاز ترکمنستان به ایران، جمهوری اسلامی مجبور به تامین نیازهای مصرف داخلی گاز خواهد شد و در نتیجه ظرفیت صادرات گاز را از دست خواهد داد. در صورت داشتن امکان صدور گاز به رغم تمامی تمهیدات، روسیه و گاز پروم ترجیح می‌دهند که گاز صادراتی ایران به جای اروپا راهی پاکستان شود. از این رو، گاز پروم ضمن تشویق ایران به ادامه تدارکات برای اجرای طرح «خط لوله صلح» پیشنهاد داده است که در کشیدن این خط لوله نیز سرمایه‌گذاری کند.

مجموع موارد فوق نشان می‌دهد که روسیه حاضر است برای تسلط بر بازارهای انرژی اروپا، تسلط خود بر سایر بازارها را کاهش دهد. اهمیت قاره اروپا در دکترین امنیت ملی و سیاست خارجی روسیه باعث شده که مسکو به انرژی همچون ابزاری مهم در پیشبرد اهداف سیاست خارجی نگاه کند.

از سوی دیگر، اتحادیه اروپا بنا به دو دلیل مهم به روسیه به عنوان منبع تامین انرژی می‌نگرد. نخست آنکه روسیه در جوار اروپا قرار دارد و با صرفه‌ترین گزینه برای واردات انرژی به اروپا محسوب می‌گردد. دوم آنکه روسیه نسبت به اکثر کشورهای واقع در خلیج فارس و خاورمیانه که از منابع سرشار انرژی برخوردارند، با ثبات‌تر است. در واقع، روسیه بر خلاف کشورهای منطقه خاورمیانه، مستعد و آبستن بحران‌های متعدد نیست و همین امر می‌تواند، صدور انتقال انرژی را تضمین نماید. (بهمن، 1388: ص 100)

ج) بازارهای شرق آسیا

اگر چه روس‌ها بخش عظیمی از منابع نفت و گاز خود را به بازارهای اروپا و مرزهای غربی خود صادر می‌کنند ولی از تحولات پرشتاب اقتصادی در مرزهای شرقی نیز غافل نبوده و برای تنوع بخشی به بازارهای صادراتی و دستیابی به بازارهای این ناحیه تلاش زیادی کرده‌اند. بر این اساس، گازپروم همکاری نزدیکی را با برخی از شرکت‌های ژاپنی آغاز کرده و در صدد صدور گاز خود به چین و کره نیز می‌باشد. برای نمونه، روسیه در شرق دور و در

نزدیکی جزیره «هوکایدوی» ژاپن، سرمایه‌گذاری‌های وسیعی در توسعه میدان‌های عظیم نفت و گاز شبه جزیره ساخالین انجام داده است که در صورت عملیاتی شدن مراحل مختلف آن، می‌تواند بخش عمده‌ای از نیاز کشورهای ژاپن، چین و کره جنوبی را به انرژی تامین کند.

همچنین روابط چین و روسیه طی سال‌های اخیر در بخش‌های مختلف توسعه زیادی یافته و همکاری‌های تجاری میان دو کشور از سال 2000 تاکنون ده برابر شده است. به این ترتیب همکاری‌های اقتصادی دو طرف از 10 میلیارد دلار در سال 1999 به 56 میلیارد و 830 میلیون دلار در سال 2008 افزایش یافته و انتظار می‌رود تا چند سال آینده به 80 میلیارد دلار برسد. روسیه و چین در سال 2008 در مورد ساخت یک خط لوله برای انتقال نفت به توافق رسیدند؛ این خط لوله که روزانه یک میلیون و 600 هزار بشکه نفت خام روسیه را از منطقه سیبری به خاور دور و از آنجا به چین انتقال می‌دهد هم‌اکنون در حال ساخت است. (آذری، ۱۳۸۸/۸/۲)

علاوه بر این، یک سند درباره ضوابط اصلی صادرات گاز روسیه به چین در 27 سپتامبر 2010 در سفر رسمی ولادیمیر پوتین، نخست وزیر روسیه به چین امضا شد؛ این سند ضوابط تجاری برای عرضه گاز طبیعی روسیه به چین را در آینده که شامل حجم، تاریخ شروع و میزان وجه تضمینی برای عرضه گاز را تعیین می‌کند. همچنین شرکت گازپروم در اوایل مهر 1389، موافقت خود را برای عرضه سالانه 30 میلیارد مترمکعب گاز به چین به مدت 30 سال اعلام کرد و قرار است عرضه گاز از سال 2015 آغاز شود. (شانا، ۱۳۹۰/۱/۲۲)

از سوی دیگر، روسیه و چین در مهر 1388 درباره چارچوب اولیه صادرات گاز از منابع غرب سیبری، خاور دور و میدان‌های فراساحلی ساخالین به توافق رسیدند. بر پایه این توافقنامه از مسیرهای غربی و شرقی روسیه به عنوان گزینه‌هایی برای صدور گاز این کشور به چین استفاده خواهد شد؛ در همین زمینه، روسیه سالانه 70 میلیارد متر مکعب گاز به چین صادر خواهد کرد. از مسیر غربی می‌توان در مدت زمان کوتاهی برای عرضه گاز به چین استفاده کرد؛ زیرا شرکت گازپروم هم‌اکنون دارای منابع وسیع انرژی و زیرساخت‌های پیشرفته در غرب سیبری است. منطقه غرب سیبری سالانه 30 میلیارد و خاور دور و میدان‌های فراساحلی ساخالین به طور کلی 38 میلیارد متر مکعب گاز مورد نیاز چین را تامین می‌کنند. (شانا، ۱۳۸۸/۷/۲۱)

در مجموع، گازپروم در شرق آسیا فعالیت‌های علمی و فناوری خود را از طریق همکاری با شرکت‌هایی نظیر شرکت گاز کره^۱، شرکت ملی نفت چین^۲، آژانس منابع طبیعی و وزارت اقتصاد ژاپن توسعه داده است. از جمله مهم‌ترین منافع مشترک گازپروم با شرکت‌های فوق می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

- ایمنی صنایع نفت و گاز شامل تاسیسات زمینی و دریایی در مدار قطب شمال؛
- حفاظت محیط، ذخیره انرژی و بازده انرژی؛
- تبادل آخرین دستاوردهای مدیریتی، فناوری و تجهیزات؛
- هماهنگ‌سازی استانداردها و قواعد ملی برای صنعت گاز؛
- انتقال گاز و سیستم ذخیره و انبار زیرزمینی. (Annual Report, 2010: p.24)

د) بازارهای قاره آمریکا

در قاره آمریکای شمالی، گازپروم به آمریکا گاز مایع طبیعی صادر می‌کند. در کشورهای آمریکای لاتین نیز گازپروم برنامه‌های قابل ملاحظه‌ای را در دستور کار دارد. گازپروم در روند توسعه حضور خود در آمریکای جنوبی به دنبال جلب موافقت کشورهای این منطقه به ایجاد یک خط انتقال گاز سراسری است که از خاک ونزوئلا، برزیل، آرژانتین، پاراگوئه، اروگوئه و بولیوی خواهد گذشت. در این راستا مقامات این شرکت به توافقاتی با دولت بولیوی در خصوص توسعه ذخایر گازی این کشور دست یافته‌اند.

همچنین گازپروم موفق شده سه فقره از شش مورد مناقصه واحدهای معادن گازی آب‌های ونزوئلا را تصاحب کند. گازپروم در مناقصه‌ها برنده واحدهای «اوراماکو 1 و 2»^۳ شد و در چارچوب فاز «الف» پروژه «رافائل اوردانتا»، از طریق شرکت «زاروبژ نفت و گاز» که 60/1 درصد سهام آن متعلق به گازپروم می‌باشد، به پیروزی دست یافت. همچنین گازپروم 15 درصد (بیشترین سهم) از سهام فاز سوم طرح بزرگ دولت ونزوئلا، تحت عنوان «دل‌تا کارایب اوری‌ینتال» را دست آورده است. هزینه کل این طرح که برای استخراج و فرآوری گاز مایع برنامه‌ریزی شده است، حدود 20 میلیارد دلار برآورد شده که قرار است طی سه فاز 5/73 میلیارد دلاری به انجام برسد.

¹. KOGAS

². CNPC

³. Urumaco 1&2

علاوه بر این در جریان دیدار هوگو چاوز، رئیس جمهور ونزوئلا از روسیه، یادداشت تفاهمی در خصوص ایجاد کنسرسیومی متشکل از شرکت‌های نفت و گاز روسیه و ونزوئلا به امضاء رسید. در این کنسرسیوم شرکت ملی نفت ونزوئلا و پنج شرکت نفت و گاز روسیه مشارکت دارند که ریاست آن بر عهده گازپروم است.

گازپروم و جمهوری اسلامی ایران

در سال 1386، گازپروم اعلام کرد که قصد دارد در دو یا سه فاز میدان گازی پارس جنوبی سرمایه‌گذاری نماید. همچنین گازپروم اعلام کرد که علاوه بر مشارکت بیشتر در توسعه میدان‌های گازی پارس جنوبی، تمایل دارد در بخش نفت ایران نیز سرمایه‌گذاری نماید. (خبرگزاری فارس، 1386/12/10) بر این اساس در آبان 1388، شرکت «گازپروم نفت»¹ روسیه و شرکت ملی نفت ایران، یادداشت تفاهمی برای همکاری در زمینه بهره‌برداری از میداین نفتی «آذر» و «شنگوله» در ایران امضا کردند. (خبرگزاری ریانووستی، 1389/1/16) میداین «آذر» و «شنگوله» در حوزه «اناران» قرار دارد که کار بر روی آنها توسط کنسرسیوم «هایدرو»² و «لوک اویل»³ انجام می‌شد که به ترتیب 75 و 25 درصد از سهام آن به شرکت‌های یاد شده تعلق دارد. اما از سال 2007 بعد از کشف این میدان در حوزه مذکور، امور مربوط به بهره‌برداری، به خاطر تحریم‌های آمریکا متوقف شد؛ چرا که بر اساس قوانین آمریکا شرکت‌هایی که بیش از 20 میلیون دلار در بخش نفت و گاز ایران سرمایه‌گذاری کنند، شامل تحریم‌ها می‌شوند. (خبرگزاری ریا نووستی، 1388/8/20)

براساس تفاهم نامه همکاری مشترکی که میان شرکت ملی نفت جمهوری اسلامی ایران و گازپروم روسیه منعقد شد، همکاری طرفین برای انتقال نفت خام دریای خزر به دریای عمان از طریق خط لوله موسوم به «نکا - جاسک»، حالت رسمی به خود گرفت. همچنین ساخت یک پالایشگاه در شمال ایران و معاوضه گاز از شمال به جنوب ایران نیز جزو زمینه‌های همکاری دو شرکت در نظر گرفته شدند.

علاوه بر این، شرکت گازپروم قصد دارد 10 درصد از کل هزینه پروژه خط لوله انتقال فرآورده‌های نفتی تبریز- یراسخ (جنوب ارمنستان) را تامین کند. کل هزینه ساخت

¹. Gazprom Neft

². Hydro

³. Lukoil

این خط لوله که تامین کننده نیازهای ارمنستان است، حدود 250 میلیون دلار است که بیشتر هزینه تحقق این پروژه از طریق منابع ایرانی تامین می شود. هزینه ساخت این خط لوله که طول آن 300 کیلومتر و قطر آن 250 میلیمتر است، احتمالاً 200 تا 240 میلیون دلار خواهد بود. (خبرگزاری فارس، 1389/3/11) در این بین شرکت گازپروم از طریق «آرمروس - گازپروم» (شرکت مشترک روسی - ارمنی فعال در صنعت گاز ارمنستان) در پروژه خط لوله سرمایه گذاری خواهد کرد. (شانا، 1388/8/19)

هرگاه طی سال های اخیر بحث خط لوله انتقال گاز ایران به پاکستان و هند (خط لوله صلح) به میان آمده است، شرکت گاز پروم روسیه نیز تمایل خود مبنی بر مشارکت در ساخت این خط لوله را اعلام نموده است. پیش از این گازپروم قصد داشت در خط لوله صلح به صورت اپراتوری و مشارکت در ساخت این خط لوله حضور داشته باشد. در این راستا گازپروم از پیش اعلام کرده بود که در صورت حضور در این پروژه، ترجیح می دهد یک شرکت مشترک چند جانبه تشکیل گردد و این شرکت همه موارد کاری را از ابتدای آماده سازی کارها برای تولید تا فروش گاز برعهده گیرد. به هر حال مطابق با توافقاتی که میان ایران، روسیه و پاکستان صورت گرفته، اسنادی در خصوص همکاری گازپروم با طرف های ایرانی و پاکستانی برای ساخت خط لوله صلح به امضاء رسیده است.

نتیجه گیری

گازپروم نه تنها بزرگترین شرکت روسیه به شمار می رود، بلکه بزرگترین صادرکننده گاز طبیعی در جهان نیز می باشد و به عنوان بزرگترین غول انرژی جهان شناخته می شود. بر این اساس با توجه به سیاست هایی که گازپروم تاکنون تعقیب کرده به نظر می رسد، پروژه ها و طرح های درازمدت این شرکت با راهبردهای معینی در ارتباط هستند که از جمله آنها می توان به چهار راهبرد اشاره نمود:

1. رشد سریع داخلی: افزایش تولید نفت و گاز، فرآوری و فروش فرآورده های نفتی و ورود به صنعت پتروشیمی از جمله اهداف این راهبرد محسوب می شوند.
2. فعالیت گسترده در زمینه ادغام شرکت ها: گازپروم می کوشد به منظور اثرگذاری بیشتر و یکه تازی در عرصه انرژی روسیه و جهان، سایر شرکت های روسی را که در زمینه انرژی فعالیت می کنند، در خود ادغام نماید.

3. افزایش صادرات: این راهبرد علاوه بر حفظ مالکیت انحصاری خطوط انتقال انرژی، شامل افزایش ظرفیت‌ها و طراحی خطوط جدید نیز می‌شود.

4. توسعه‌طلبی در خارج: گازپروم قصد دارد از طریق سهم‌شدن در پروژه‌های نفتی و گازی سایر کشورها و همچنین مشارکت گسترده در بازارهای جهانی انرژی، حوزه فعالیت‌های خود را در سراسر دنیا گسترش دهد. به همین منظور شرکت گازپروم مشغول انجام مذاکراتی با ایران، الجزایر، نیجریه و گینه استوایی برای کنترل منابع انرژی این کشورها در خارج مرزهای روسیه است. هدف نهایی از این امر، تحکیم انحصار این کشور بر بازارهای جهانی انرژی است. در مجموع به نظر می‌رسد طی سال‌های گذشته، گازپروم در این امر تا حد زیادی موفق عمل کرده است. نمونه و مصداق عینی این موفقیت، افزایش وابستگی اتحادیه اروپا به روسیه و مواد خام آن است که با رشد مصرف منابع انرژی، رشد یافته است.

به طور کلی، رشد نفوذ گازپروم در بازارهای جهانی به شکلی بوده که هر جا سخن از روسیه به میان آمده، ناگزیر صحبت از گازپروم نیز پیش کشیده شده است. به خصوص که «آلکسی میلر» رئیس هیات مدیره گازپروم در اکثر سفرهای رییس جمهور و یا نخست وزیر روسیه به کشورهای دیگر، آنها را همراهی می‌کند. از این رو، می‌توان چنین استنباط نمود که پیروزی‌های اقتصادی - تجاری گازپروم در واقع پیروزی‌های سیاسی هیات حاکمه روسیه محسوب می‌شود. این مسئله وقتی از اهمیت بیشتری برخوردار می‌شود که به این نکته توجه گردد که در حال حاضر گازپروم در تمام بازارهای گاز جهان حضور دارد و تنها بازاری که هنوز توسط گازپروم تسخیر نشده، بازار استرالیا است.

منابع و مأخذ

1. آذری، محمد، (۱۳۸۸/۸/۲)، " روسیه و همگرایی انرژی با چین "، خبرگزاری شانا.
2. بهمن، شعیب، (1388)، " بررسی نقش انرژی در روابط روسیه و اتحادیه اروپا "، فصلنامه مطالعات آسیای مرکزی و قفقاز، شماره 65، بهار.

3. خبرگزاری ریانووستی، (1388/8/20)، "امکان حضور گازپروم نفت در بخش توسعه نفت ایران".
4. خبرگزاری ریانووستی، (1389/1/16)، "هیات مدیره گازپروم نفت پروژه‌های خاور نزدیک و ایران را بررسی کرد".
5. خبرگزاری فارس، (1386/12/10)، "افزایش سرمایه‌گذاری گازپروم روسیه در پروژه‌های نفت و گاز ایران".
6. خبرگزاری فارس، (1389/3/11)، "مشارکت روسیه در ساخت خط لوله نفتی ایران - ارمنستان".
7. رمضان‌زاده، عبدالله و حسینی، حمید، (1389)، "جایگاه گازپروم در راهبرد انرژی روسیه"، فصلنامه مطالعات اوراسیای مرکزی، سال سوم، شماره 6، بهار و تابستان.
8. خبرگزاری شانا، (۱۳۸۸/۴/۳۱)، "از سال 1999 تاکنون صورت گرفت: صادرات 200 محموله نفتی از پروژه ساخالین روسیه".
9. خبرگزاری شانا، (۱۳۸۸/۷/۲۱)، "توافق روسیه و چین درباره صادرات گاز از غرب سیبری و خاور دور".
10. خبرگزاری شانا، (۱۳۸۸/۷/۲۶)، "برنامه گازپروم برای تولید زود هنگام از پروژه ساخالین-3".
11. خبرگزاری شانا، (۱۳۸۸/۸/۵)، "گازپروم: اتحادیه اروپا کل حجم گاز توافق شده را وارد می‌کند".
12. خبرگزاری شانا، (۱۳۸۸/۸/۱۹)، "حضور روسیه در پروژه احداث خط لوله نفتی ایران - ارمنستان".
13. خبرگزاری شانا، (۱۳۸۸/۸/۲۵)، "کاهش صادرات گاز به اروپا از مسیر اوکراین".
14. خبرگزاری شانا، (۱۳۸۸/۸/۲۶)، "همکاری گازی گازپروم و اسلواکی".
15. خبرگزاری شانا، (۱۳۸۹/۱۲/۲۲)، "رشد 10 درصدی صادرات گاز روسیه به اروپا از مسیر اوکراین".
16. خبرگزاری شانا، (۱۳۹۰/۱/۲۲)، "دور جدید مذاکرات گازی مسکو - پکن آغاز می‌شود".
17. خبرگزاری شانا، (۱۳۹۰/۱/۲۳)، "درآمدزایی 80 میلیارد دلاری گازپروم از فروش گاز به اروپا در سال جاری".

18. About Gazprom, 2011, www.gazprom.com.
19. ANNUAL REPORT, 2007, OAO Gazprom 'S Mission.
20. ANNUAL REPORT 2008, OAO Gazprom 'S Mission.
21. ANNUAL REPORT 2009, OAO Gazprom 'S Mission.
22. ANNUAL REPORT 2010, OAO Gazprom 'S Mission.
23. Stepanov, Alexey M(2007), " **Energy Strategy of the Russian Federation to the Year 2020** ", Ministry of Energy of the Russian Federation.
24. Woehrel, Steven (2009), " **Russian Energy Policy Toward Neighboring Countries** ", Congressional Research Service , 2 September.
25. World Energy Outlook (2009), " **International Energy Agency** ".